

Ιστορική Αναδρομή – Τύποι & Μοντέλα

Δρ. Ηλιοπούλου Τριανταφυλλιά
Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια

Ιστορικά στοιχεία

- Η μετάβαση από την αγροτική στη βιομηχανική κοινωνία
- Η πρόωπη εκβιομηχάνιση και η κατάσταση της εργατικής τάξης δίνουν την εικόνα της εξαθλίωσης και των δεινών των πρώτων εργατών
- Μόνο με την ωρίμανση του βιομηχανικού συστήματος η παρέμβαση του κράτους έρχεται ως εξωτερική δύναμη για να επιλύσει τη βασική αντινομία της καπιταλιστικής σχέσης παραγωγής. Αναλαμβάνει σταδιακά τις λειτουργίες και τα κόστη παροχής κοινωνικής προστασίας.
- Το σύγχρονο κοινωνικό κράτος γίνεται νέος θεσμός και ολοκληρώνεται η μορφή του τον 20^ο αιώνα και η αστική κοινωνία τριχοτομείται σε: 1) οικονομική 2) πολιτική και 3) την ίδια την κοινωνία ως άμεσοι παραγωγοί (μισθωτοί, εργάτες, πολίτες)
- Η νέα φάση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής γίνεται μέσα από πρωτοβουλίες, δράσεις, παρεμβάσεις και πολιτικές με επίκεντρο τον εργαζόμενο και τον πολίτη

- Στόχοι του νέου κράτους είναι η **παροχή κοινωνικής προστασίας** στους κοινωνικά ευάλωτους, η έκφραση **κοινωνικής αλληλεγγύης** και η διατήρηση της **κοινωνικής συνοχής**
- Σήμερα με την κρίση και υπό την πίεση του νεοφιλελευθερισμού επιχειρούνται η ισχυρή αποδυνάμωση της κοινωνικής αλληλεγγύης, η συρρίκνωση της κοινωνικής προστασίας και η αντικατάστασή της με ελάχιστα δίκτυα ασφαλείας και η προώθηση μιας νέας αντίληψης περί κοινωνικής συνοχής νεοφιλελεύθερης έμπνευσης και κατά βάση με τη στενή έννοια της συνοχής.
- Οι προσφερόμενες κοινωνικές υπηρεσίες τέθηκαν εκτός συναλλαγής και αγοραπωλησίας, δηλαδή αποεμπορευματοποιήθηκαν και το κόστος τους κοινωνικοποιήθηκε
- Το κράτος κατανοείται πλέον ως «σχέση» και όχι ως «εργαλείο» -> νέο κοινωνικό συμβόλαιο

Σύγχρονη Κοινωνική Πολιτική

- Γενικά συμπεράσματα – θέσεις για την κατανόηση της σύγχρονης κοινωνικής πολιτικής:
 1. Όροι συγκρότησης->η οικονομία της αγοράς. Η εργασία γίνεται εμπόρευμα και ο ίδιος ο εργαζόμενος παραμένει απροστάτευτος καθώς δεν διαθέτει μέσα παραγωγής να εξασφαλίσει την επιβίωσή του.
 2. Αντικείμενα & στόχοι της κοινωνικής παρέμβασης: α) οι κοινωνικοί κίνδυνοι που επιτάσσουν πολιτικές κοινωνικής προστασίας β) οι κοινωνικές ανάγκες, οι ανισότητες και η φτώχεια που επιβάλλουν πολιτικές κοινωνικής αλληλεγγύης και γ) τα κοινωνικά προβλήματα τα οποία ωθούν σε μέτρα και πολιτικές για τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής.

3. Ο σκοπός του σύγχρονου κοινωνικού κράτους: ούτε ατομική ούτε ομαδική αλλά μια γενική, συλλογική και θεσπισμένη έκφραση κοιν. αλληλεγγύης όπως υλοποιείται από το κράτος
4. Η ουσία της κοινωνικής πολιτικής: η νομοθετική οδός διαμορφώνει αναμφισβήτητα κοινωνικές σχέσεις όπως π.χ. υιοθέτηση ωραρίου εργασίας με εστίαση στην συνεχή αναδιανεμητική διαδικασία η οποία εκβάλλει στη θεμελίωση κοινωνικών δικαιωμάτων (εφάπαξ βοήθεια, προγράμματα ορισμένου χρόνου κτλ.)
5. Το μέσον για την επίτευξη των κοινωνικών στόχων: Η Δημοκρατία ως το πολιτικό σύστημα και ο αναγκαίος όρος στο πλαίσιο του οποίου αναπτύσσονται οι λειτουργίες του σύγχρονου κοινωνικού κράτους

Στάδια ανάπτυξης κοινωνικού κράτους στην Ευρώπη

1. Στάδιο «**πειραματισμού**»: 1870-1930 όπου προωθούνται νομοθετικές ρυθμίσεις με σκοπό καινοτομία τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, εκπαίδευσης, υγείας και η καθιέρωση κοινωνικής ασφάλισης.
2. Στάδιο «**σταθεροποίησης**»: αρχές και προγράμματα της προηγούμενης περιόδου σταθεροποιούνται, ολοκληρώνονται και επεκτείνονται και σε άλλα κράτη. Εμφανής είναι η απουσία νέων προγραμμάτων και λόγω της κρίσης του 1929-1932.
3. Το στάδιο της «**επέκτασης**» μέχρι και τα τέλη του 1970: *κλασική ή χρυσή* περίοδος του κοινωνικού κράτους. Διέπεται από οικονομική ανάπτυξη, γενίκευση κοινωνικών παροχών και θετικός ρόλος των συνδικάτων
4. Το στάδιο της «**κρίσης**»: οικονομική και κοινωνική κρίση. Το κοινωνικό κράτος, οι πολιτικές του, οι πηγές χρηματοδότησης και οι στόχοι αμφισβητούνται
->συνεχής παρακμή

Τύποι κράτους πρόνοιας

Ο Titmuss διακρίνει τρεις τύπους κράτους – πρόνοιας :

1. **Ο υπολειμματικός τύπος:** το κράτος παρεμβαίνει μόνο όταν η αγορά και η οικογένεια αποτυγχάνουν να καλύψουν τις ανάγκες του ατόμου. Το κράτος οφείλει να τους διδάξει πώς να επιβιώνουν χωρίς τη βοήθειά του.
2. **Ο βιομηχανικός τύπος:** συνδέει την κοινωνική πολιτική και την οικονομία της αγοράς και τονίζει τον λειτουργικό-επιβοηθητικό της χαρακτήρα. Οι κοινωνικές ανάγκες πρέπει να καλύπτονται με βάση την εργασία και την απόδοση. Τα προσόντα και τα κίνητρα προς εργασία παίζουν ρόλο. Αναγνωρίζονται μόνο η εκπαιδευτική πολιτική και η κοινωνική ασφάλιση
3. **Ο θεσμικός αναδιανεμητικός τύπος:** η κοινωνική πολιτική καλύπτει με καθολικό τρόπο συνολικές ανάγκες των ατόμων έξω από τους μηχανισμούς της αγοράς. Το κοινωνικό κράτος μεταφέρει πόρους μέσω της αναδιανομής του κοινωνικού προϊόντος στους κοινωνικά αδύνατους- >ισότητα των ατόμων

Μοντέλα κράτους Πρόνοιας

Θεωρία του Esping – Andersen: Στον καπιταλισμό η εργασία αποτελεί εμπόρευμα που αγοράζεται και πουλιέται. Ο εργαζόμενος οφείλει να επιζήσει από την πώληση του εμπορεύματός του. Η εισαγωγή κοιν. ασφάλισης, παροχών και επιδομάτων μειώνουν το βαθμό εμπορευματοποίησης της εργασίας. Οι πολίτες και εργαζόμενοι δεν εξαρτούν την επιβίωσή τους αποκλειστικά από την αγορά. Βάση της θεωρίας 3 μοντέλα κράτους πρόνοιας:

1. **Το φιλελεύθερο μοντέλο** (ΗΠΑ, Νέα Ζηλανδία, Καναδάς, Ηνωμένο Βασίλειο, Αυστραλία, Ιρλανδία): ευνοείται η αγορά και το κράτος επιδοτεί μέσω ελέγχου του εισοδήματος. Περιορισμένα προγράμματα κοιν.ασφάλισης

- 2. Το συντηρητικό κορπορατιστικό μοντέλο**
(Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ιαπωνία κ.ά.): το δικαίωμα στις κοινωνικές παροχές εκπηγάει από τη δυνατότητα απασχόλησης του ατόμου και παρέχεται βάση της ανταποδοτικότητας. Το κράτος υποκαθιστά την αγορά στην παροχή αυτών των υπηρεσιών. Ο ιδιωτικός τομέας κοινωνικής προστασίας περιορισμένος. Η αναδιανομή πόρων μέσα στον στενό κύκλο των εργαζομένων και της οικογένειας. Λειτουργεί υπέρ ατόμων που έχουν επαγγελματική και κοινωνική θέση ενώ αποκλείει τους μη εργαζόμενους
- 3. Σοσιαλδημοκρατικό (ή Σκανδιναβικό) μοντέλο**
(Σουηδία, Δανία, Νορβηγία, Αυστρία κ.ά.): η αρχή της πλήρους εμπορευματοποίησης των κοινωνικών παροχών. Καθολική κάλυψη των αναγκών που στηρίζεται στην ιδιότητα του πολίτη και όχι στη θέση εργασίας ή την ανάγκη. Η πλήρης απασχόληση και η ισότητα μόνιμοι στόχοι της κοινωνικής πολιτικής

- Άλλα μοντέλα:
- ✓ Κομφουκιανό μοντέλο: ομαδοποίηση χωρών Άπω Ανατολής
- ✓ Νοτιοευρωπαϊκό μοντέλο (Ελλάδα) όπου η κοινωνική φροντίδα ασκείται κυρίως από την οικογένεια ενώ η κεντρική αναδιανομή εξαντλείται κυρίως στην παροχή συντάξεων - αμφισβητείται καθώς εντάσσονται στον συντηρητισμό

Επιχειρήματα για την αμφισβήτηση του κοινωνικού κράτους:

1. Το κράτος αποδείχτηκε αναποτελεσματικό αφού δεν κατόρθωσε να εξαλείψει φτώχεια και κοινωνικές ανισότητες
2. Το κοινωνικό κράτος και οι κοινωνικές υπηρεσίες λειτούργησαν τελικά υπέρ των μεσαίων τάξεων και όχι των φτωχών
3. Τα κοινωνικά προγράμματα κατέληξαν σε μέτρα κοινωνικού ελέγχου και όχι κοινωνικής ένταξης
4. Η έλλειψη ανταγωνισμού και κινήτρων οδήγησε το κόστος υπηρεσιών και προγραμμάτων σε δυσβάστακτα ύψη και σε σπατάλη πόρων
5. Η υψηλή φορολογία για τη χρηματοδότηση των παροχών άμβλυσε τα κίνητρα για επενδύσεις, εργασία και οικονομική ανάπτυξη

6. Τα πελατειακά δίκτυα των κυβερνήσεων και οι ομάδες συμφερόντων γύρω από το κοινωνικό κράτος αυξήθηκαν
7. Τα ρατσιστικά και πατριαρχικά πρότυπα κοινωνικών σχέσεων ενισχύθηκαν ενώ παραμελήθηκε η διάσταση του φύλου
8. Η ελευθερία επιλογών περιορίζεται καθώς ενισχύονται η γραφειοκρατία, ο συγκεντρωτισμός και ο επαγγελματισμός των στελεχών της κοινωνικής διοίκησης
9. Το κοινωνικό κράτος περιορίζει την υπευθυνότητα του ατόμου και αυξάνει την εξάρτησή του

Οι αλλαγές της Κοινωνικής Πολιτικής

Μερικές από τις αλλαγές που επηρέασαν τις κοινωνικές πολιτικές:

1. 21^{ος} αιώνας: το κοινωνικό ζήτημα αφορά τον παγκόσμιο εργαζόμενο. Ο τομέας χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών γιγαντώνεται με ιλιγγιώδεις ρυθμούς.
2. Μεταβολή του οικονομικού ρόλου του κράτους επηρέασε καθοριστικά τους στόχους και τα μέσα άσκησης των κοινωνικών πολιτικών: διεθνοποίηση των αγορών κεφαλαίου και χρήματος
3. Η μεγαλύτερη πρόκληση είναι η αύξηση του προσδόκιμου ορίου ζωής : συνέπειες με τις συντάξεις, ανεργία, υπογεννητικότητα ΑΡΑ μείωση εργαζομένων
4. Αλλαγές στον τύπο οικογένειας: α)καταμερισμός εργασίας στο εσωτερικό της οικογένειας (διπλό εισόδημα, διπλές καριέρες) β)αποσταθεροποίηση της πυρηνικής οικογένειας (διαζύγια γ)αύξηση γεννήσεων εκτός γάμου δ) αυξημένη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας

Α. Στρατηγική του νεοφιλελευθερισμού: Η αγορά

- Αφετηρία η οικονομία ενώ οι κοινωνικές δαπάνες στοιχείο της συσσώρευσης και της επένδυσης
- Ελάχιστη κοινωνική προστασία των εργαζομένων με βασικό εργαλείο το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα
- Εμφανείς οι χρηματοδοτικοί περιορισμοί και τα ελλείμματα κρατικών προϋπολογισμών
- Απέτυχε παταγωδώς, προκλήθηκαν μονοπώλια που άρχισαν να ασκούν πολιτική επιρροή
- Όλα τα κοινωνικά προβλήματα με όρους αγοράς. Κοινώς να αντιμετωπιστούν από τον θεσμό του κράτους που είναι η γενεσιουργός αιτία των κοινωνικών προβλημάτων!!

Β. Στρατηγική του προνοιακού πλουραλισμού: Η κοινωνία

- Μετάβαση από το κράτος πρόνοιας σε κοινωνία πρόνοιας
- Ανάληψη κοινωνικοπολιτικών λειτουργιών από οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, κοινωνικές επιχειρήσεις, εθελοντικές οργανώσεις κτλ.
- Αρμονική συνύπαρξη επίσημου και ανεπίσημου τομέα
- Συντονιστικός ρόλος του κράτους
- Αυτή η διάσταση προωθείται δυναμικά από Ε.Ε. και κοινοτικά ταμεία ΕΣΠΑ
- Περιορισμένη ακτίνα δράσης
- Συγγένεια με νεοσυντηρητικές αντιλήψεις και κατηγορείται ότι συγκαλύπτει προθέσεις ιδιωτικοποίησης και εμπορευματοποίησης

Γ. Η κοινωνική πολιτική ως παραγωγικός συντελεστής: Ανάπτυξη και απασχόληση

- Κυριάρχησε 1990-2000
- Στόχοι η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και η εξασφάλιση κοινωνικής σταθερότητας μέσω της απασχόλησης
- Η ανταγωνιστικότητα θα δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας
- Οι στόχοι θα επιτευχθούν α) μέσω της αναπροσαρμογής και της ευελιξίας στην αγορά εργασίας και β) με τις επενδύσεις σε εκπαίδευση, κατάρτιση, επανειδίκευση, διά βίου μάθηση κτλ.
- Επέκταση και στους μη εργαζόμενους
- Το στοιχείο της εκπαίδευσης είναι το πλέον πολύτιμο

Δ. Στρατηγική της κοινωνικής επένδυσης: Οικογένεια, παιδί, εκπαίδευση

- Σκανδιναβικές χώρες κυρίως
- **Πρόληψη** κοινωνικών κινδύνων (φτώχεια κτλ.) μέσω ρυθμίσεων και επενδύσεων για το παιδί, την οικογένεια, το φύλο και την εκπαίδευση
- Μείγμα κλασικών κοινωνικών πολιτικών με σύγχρονες πολιτικές επένδυσης
- Θεωρούνται παράμετροι και ευκαιρίες για μια νέα οικονομία και όχι ανταγωνιστικές
- Η ενίσχυση έμφυλων πολιτικών

Προς την επαναχάραξη της κοινωνικής πολιτικής

- A. Οι νέοι κοινωνικοί κίνδυνοι: κοινωνικός αποκλεισμός, νέες μορφές οικογένειας και η μακροχρόνια εξάρτηση ηλικιωμένων από το σύστημα Υγείας
- B. Οι νέες κοινωνικές ομάδες: φτωχοί, άνεργα νοικοκυριά, μετανάστες, εθνικές μειονότητες κτλ.
- C. Κανονιστικός επαναπροσανατολισμός: Κινητικότητα και ευκαιρίες -> ισότητα ευκαιριών, ελάχιστο εισόδημα
- D. Θεσμικός επαναπροσανατολισμός: πολυεπίπεδες δομές: Τοπικές αυτοδιοικήσεις, κοινωνικοί εταίροι, ΜΚΟ, υπερθνικοί θεσμοί π.χ. ΕΕ

Ερωτήσεις

- Ποια τα στάδια ανάπτυξης του κοινωνικού κράτους
- Περιγράψτε τους τύπους κράτους πρόνοιας
- Περιγράψτε τα μοντέλα κράτους πρόνοιας
- Για ποιους λόγους αμφισβητείται το κοινωνικό κράτος
- Ποιες είναι οι στρατηγικές της κοινωνικής πολιτικής
- Ποιους παράγοντες λαμβάνουμε υπόψη για την επαναχάραξη της κοινωνικής πολιτικής